

Kuningaspallo oli Suomen yleisin koulupeli 1900-luvun taitteessa ja vuosisadan parina alkuvuosikymmenenä, ja sitä pelattiin muiden pallopelien, kuten nelimaalin ohella myös vapaa-ajalla. Lauri "Tahko" Pihkalan kehittämä pesäpallo nousi 1920-luvulta lähtien suosituksi koulu- ja vapaa-ajan peliksi syrjäyttäen kuningaspallon niin, että se on unohtunut koko Suomessa, paitsi yhdessä kylässä. Suomessa on yksi Asterix-sarjakuvan gallialaiskylän tapainen esimerkkikylä, joka pesäpallon suhteen kulki omia polkujaan. Se kylä on Pohjois-Ii.

Omana kansakouluaikanani 1950-luvulla Pohjois-Iin koululla oli jo räpylöitä, mutta aiemmin oli koulussa pelattu kuningasta avokäsin. Koulussa pelattiin tuohon aikaan kuningaspalloa pesäpallolla, mutta kotioloissa pallon teimme joskus palloksi puristetusta paperista, joka päällystettiin renkaiksi leikatulla pyörän sisuskumilla. Mailat teimme itse. Koulussa niitä sorvasi käsityötunneilla johtajaopettaja J. F. Hiivala.

Vaikka pesäpallo oli tullut Iihin jo 1920-luvulla lähinnä suojeluskunnan myötävaikutuksella, ei J. F. Hiivala suojeluskuntalaisuudestaan huolimatta pelauttanut sitä Pohjois-Iin koulussa. Saattaa olla, että kuningaspallo sopi hänelle siksi, että se ei vaatinut tuomarin läsnäoloa, koska juoksuja ei laskettu. Itse muistan hänen käveleskelleen mietteissään kädet takamuksen päällä lähialueella Olkonien ja Lehtopuron takaisessa metsässäkin voimistelutunnin aikana ja antaneen meidän poikien pelata keskenämme. J. F. Hiivala oli sivutöikseen Pohjois-Iin Osuuskassan hoitaja, pankinjohtaja ja vanhemman pohjoisiiläispolven muistaman mukaan hän saattoi olla tekemässä asunnossaan pankkihommia voimistelutunnilla.

Pelikenttänä oli 1950-luvulle saakka koulun piha, eli nykyisten vanhojen rakennusten välinen alue. Nykyisen koulurakennuksen paikalla oli iso punamultainen ulkorakennus: sauna, liiteri, vessat ja varasto. Pihalla löivät isot

"MEIJÄN PÖHÖJOS-II"

S. 223

pojat palloa välitunnin aikana. Kovimmat lyöjät onnistuivat lyömään jopa varaston taakse. Itse muistan ainakin entisen naapurinpojan Tiiron Jorman vetäisseen pallon katon yli.

1950-luvun puolivälin paikkeilla tasoitettiin Pohjois-Iin koulun pelikenttä nykyisen pallokentän paikalle ja pallonlyönti siirtyi sinne. Isommat pojat pelasivat ja me alaluokkalaiset katselimme, jos ei sattunut olemaan muuta puuhaa. Kerran muistan seisoskelleeni takakentällä ja saaneeni pallon otsaan. Kipeästi kävi ja mustelma tuli, mutta ei auttanut märistä, jotta säilyttäisi kasvonsa muiden poikien silmissä.

Pohjois-Iissä käytössä olleet kuningaspallon säännöt olivat varsin yksinkertaiset. Yleensä kaksi parasta lyöjää oli kuninkaana eli tavallaan joukkueen kapteenina. He valitsivat mukana olleista pojista joukkueet. Pelaajien määrällä ei ollut väliä eikä sekään haitannut, jos toisessa joukkueessa oli yksi pelaaja enemmän kuin toisessa. Kuninkaan lisäksi hyvässä arvossa olivat vielä lukkarit.

Kentällä oli lyöntialue, jota voisi pesäpallotermillä nimittää kotipesäksi. Syötön kohdistamiseksi piirrettiin pieni ympyrä, jonka ääressä lukkari eli nostatti syötti ja lyöjä löi. Pohjoisiiläisessä versiossa kuninkaalla oli neljä lyöntiä, lukkarilla kolme ja rivimiehillä yksi, joskus saattoi hutilyönnin uusia. Jos syöttö ei ollut mieleinen, ei ollut pakko lyödä.

Ulkokentällä oli vain yksi iso pyöreä pesä kentän perällä. Jos lyönti oli onnistunut, yritettiin juosta ulkopesälle. Muussa tapauksessa sai jäädä kotipesään odottamaan sopivaa lyöntiä, eli omalla lyönnillä ei tarvinnut edetä. Jos uskalsi, sai toki kärkeä. Käytössä oli niin sanottu heittopalo, eli kotipesän ja ulkopesän välillä juoksevaa sisäpelaajaa yritettiin heittää pallolla. Pallo kädessä sai ajaa takaa ja polttaa lähempää. Jos osui, vuoro vaihtui. Liikettähän siinä sai ja monet kehittyivät taitaviksi väistelijöiksi. Vuoro saattoi vaihtua myös ennalta sovitusta kappimäärästä, useimmiten kahdesta tai kolmesta kopista.

Jos ei tullut kyllin hyviä lyöntejä, joilla olisi voinut edetä, sai viimeisen lyöjän jälkeen polttaa pesällä olevan pelaajan. Juoksuja ei laskettu, vaan peliä jatkettiin niin kauan, kuin voimistelutuntia tai välituntia kesti, vapaa-ajalla niin kauan kuin huvitti pelata. Peliä ei siis varsinaisesti voittanut kumpikaan joukkue. Koska pelattiin kovalla pallolla, ei tullut juuri inttämistä siitä, oliko pallo osunut ja vaihtuuko vuoro. Osuman saaneelle tuli usein komea mustelma. Juuri kenellekään ei luonto antanut periksi itkeä, vaan hammasta puren jatkettiin.

S. 224

J. F. Hiivala jäi eläkkeelle toukokuussa 1959, ja kuninkaan peluu voimistelutunneilla loppui Pohjois-Iin koulussa siihen. Viimeinen ikäluokka, joka pelasi kuningasta voimistelutunnilla, on vuonna 1947 syntyneet. Olin samalla luokalla, mutta koska olin mennyt alaikäisenä kouluun, olen Suomen nuorin kuninkaanpelaaja koululiikunnassa, yhdenlainen muinaisjäännös. En tiedä jatkuiko kuningaspallo välituntipelinä, koska menin itse samana vuonna Iin Yhteiskouluun. Pohjois-Iin kylillä kuningaspallo taisi elää pisimpään Päckilänkankaalla, jossa sitä pelattiin pitkälle 1960-luvulle ainakin kolmella eri stadionilla, eli Rajalan Arvin, Virkkus-Eetin ja Lindgrenin kentillä. Muistan, että joskus sattui haminalaisia poikia pyörimään Päckilänkankaalle ja he ihmettelivät kummallista peliä. Paliijasjalakaset päckilänkankaalaiset taitavat olla Suomessa nuorimpia, jotka osaavat pelata kuningasta. Nuorimmatkin yli kuusikymppisiä.

Kuninkaan ohella pelattiin sutikkaa, joka muistutti kuningasta, mutta ei ollut joukkuepeli. Myös nelimaali oli ohjelmassa ja sitä pelasivat varsinkin tytöt. Pesäpallon opettivat Pohjois-Iin koululaisille J. F. Hiivalan aikana naisopettajat, joten emme olleet aivan pesäpalloummikkoja, kummajaisia, mennessämme kansalaiskouluun tai yhteiskouluun Haminaan.

Joka tapauksessa Pohjois-Iin koulu kuuluu Suomen liikuntahistoriaan erikoisena opinahjona, jossa pelattiin kuningaspalloa kymmeniä vuosia pitempään kuin missään muualla Suomessa.

S. 225